

PRIKAZI NOVIH KNJIGA I ČASOPISA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES

EKONOMSKA I EKOISTORIJA. ČASOPIS ZA GOSPODARSKU POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA, UREDNICI: MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ I HRVOJE PETRIĆ, DRUŠTVO ZA HRVATSKU EKONOMSKU I EKOISTORIJU, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, MEĐUNARODNI ISTRAŽIVAČKI PROJEKT "TRIPLEX CONFINIUM" I SEKCIJA ZA GOSPODARSKU POVIJEST HRVATSKOG NACIONALNOG ODBORA ZA POVIJESNE ZNANOSTI, ZAGREB 2005., 210 STR.

Znanstvena i stručna javnost je bogatija za još jedan interdisciplinarni časopis. Riječ je o novom časopisu za gospodarsku povijest i povijest okoliša "Ekonomska i ekohistorija" (skraćeni naziv: "Eko-eko"), koji su zajedno pokrenuli Društvo za hrvatsku ekonomsku i ekohistoriju, izdavačka kuća Meridijani, Međunarodni istraživački projekt "Triplex Confinium" Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu (voditelj: prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti.

Urednici časopisa Mira Kolar Dimitrijević i Hrvoje Petrić su s nekoliko uvodnih riječi objasnili svrhu pokretanja novog časopisa "Ekonomska i ekohistorija", a predsjednik međunarodnog uredničkog vijeća Drago Roksandić je autor je teksta "Na kraju prvog broja: Čemu Eko-eko?".

Urednici su u predgovoru, uz ostalo, napisali: "Časopis koji pokrećemo bio je iniciran poslije I. kongresa hrvatskih povjesničara održanog u Zagrebu 1999. i 2000. godine. Tada se pomišljalo da se zove najjednostavnije Gospodarska povijest, međutim uspješnost međunarodnog istraživačkog projekta Zavoda za hrvatsku povijest Triplex Confinium - hrvatska višegranica u euromediterranskom kontekstu, koji djeluje od 1997. pod vodstvom prof. dr. Drage Roksandića, pokazala je da se takva istraživanja mogu proširiti na većinu hrvatskih područja i da su rezultati ovih istraživanja vrlo zanimljivi. Početke djelatnosti u ekohistoriji na ovom prostoru je inicirao upravo ovaj projekt. Prva projektna međunarodna ekohistorijska konferencija održana je u Zadru od 3. do 7. svibnja 2000., a 2003. objavljen je zbornik radova "Triplex Confinium (1500. - 1800.):ekohistorija". Druga projektna međunarodna ekohistorijska konferencija održavala se u Koprivnici od 13. do 15. studenoga 2003., a bila je vezana uz rijeku Dravu. Obje su konferencije pokazale da su za ovako interdisciplinarni pristup odnosa čovjeka prema okolišu zainteresirani mnogi znanstvenici koji se bave ovim dijelom Europe te da je istodobni pristup sagledavanja djelatnosti čovjeka na prirodu i obratno izvanredno plodonosan i zanimljiv. Poučeni ovim iskustvom naše je uredništvo predlagalo da naziv ovog našeg časopisa bude Eko-Eko, no odlučeno je da se taj skraćeni naziv malo proširi, tj. da puni naziv novog časopisa bude Ekonomska i ekohistorija, s time da je to shvaćeno u najširem smislu te da u njega ulaze kombinirane ekohistorijske, geografsko-povijesne teme, teme iz gospodarske i socijalne povijesti te povijesti rada i radnih slojeva, uz obavješćavanje o svim novinama na tom području."

Drago Roksandić, jedan od inicijatora časopisa, uz ostalo je napisao: "Iako hrvatsku historiografsku situaciju danas stvaraju i razmjerno brojni časopisi, velika većina njih ne djeluje prema kriterijima jasno artikuliranih problemskih, teorijskih ili metodskih orijentacija. To može biti njezina prednost, ali i ozbiljna manjkavost. Načelno pravo svakog stručnog doprinosa da bude legitimno uvršten u bilo koje stručno izdanje nikada se ne bi smjelo podcjenjivati. To je tim

važnije imati na umu što historijska znanost u nekom jednoznačnom, jasno razgraničenom smislu, danas više ne postoji. Historijska znanost je i u nas suočena s gotovo nepreglednim mnoštvom disciplinarnih izazova. Ona ne može izbjeći imperativima znanstvenog dijaloga, koji je danas vjerojatno zahtjevniji nego ikada ranije u povijesti znanosti. Specijalizacije su u bilo kojoj znanosti danas umnogostručenije nego ikada, a, nasuprot tome, imperativi globalnog mišljenja isto tako neupitniji nego ikada ranije.”

Članovi uredništva ovoga novog časopisa su: Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić i Ivica Šute. U međunarodnom uredničkom vijeću kojemu je na čelu Drago Roksandić nalazi se ugledan tim vrhunskih stručnjaka za ekonomsku i ekohistoriju: Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Aleksandar Jakir (Marburg, Njemačka), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Rijeka, Hrvatska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Nataša Štefanec (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Zagreb, Hrvatska) i Zlata Živković Kerže (Osijek, Hrvatska).

Časopis “Ekonomska i ekohistorija” donosi sedam znanstvenih članaka. Hrvoje Gračanin je autor članka “Ilirik u Marcelinovoj kronici” u kojem je obradio kroniku komesa Marcelina kao izvor za društvenu i gospodarsku povijest te ekohistoriju kasnoantičkog Ilirika. Hrvoje Petrić piše o utjecaju rijeke Drave na pogranična naselja u 18. i 19. stoljeću. Obradio je tri primjera utjecaja te rijeke na naselja: Legrad (1710.), Drnje (1822.) i Brod (1844.). Željko Holjevac je autor članka “Naselja gradišćanskih Hrvata u zapadnoj Mađarskoj na katastarskim planovima iz 1857. godine”. Mirela Slukan Altić je napisala rad “Kartografski izvori za rekonstrukciju i praćenje razvoja prometnih komunikacija”. Mira Kolar-Dimitrijević je autorica rada “Nezaposlenost u Hrvatskoj od vremena velike svjetske krize i javni radovi”. Daniel Patafta je napisao rad “Prilike gospodarstva grada Rijeke od 1918. do 1924. godine”. Nenad Moačanin je dao znanstveni članak “Pristup ekohistoriji Podravine prema osmanskim izvorima”.

Slijedi bibliografija radova iz socioekonomske historije i ekohistorije od 1977. do 2001. iz izdanja arhiva Republike Hrvatske te prikazi knjiga. Autori prikaza su: Mladen Tomorad, Kristina Milković, Daniel Patafta, Mira Kolar-Dimitrijević i Ljiljana Dobrovšak.

Predsjednik međunarodnog uredničkog vijeća časopisa Drago Roksandić napisao je: “Na kraju, 'Eko-Eko' je intergeneracijski projekt u hrvatskoj historiografiji. Prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević posljednjih je desetljeća s rijetkom dosljednošću održavala tradiciju ekonomsko-historijskih istraživanja u hrvatskoj historiografiji, neovisno o tome je li to bilo konjunktorno ili ne. Njezina su istraživanja također uvijek na različite načine bila otvorena i prema društvenim i prema okolišnim vidovima povijesti ljudskog rada, što je i bio razlog što su se oko nje okupljali mlađi suradnici koji su trebali podršku za svoje inovativnije projekte. Među njima se svojom marljivošću i istodobnoj posvećenošću i ekonomskoj historiji i ekohistoriji u posljednje vrijeme nesumnjivo izdvaja Hrvoje Petrić, znanstveni novak u međunarodnom istraživačkom projektu “Triplex Confinium: hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu, 1500. - 1800.” Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U tome projektu, koji sam utemeljio 1996. godine, ekohistorija je od početka, u interdisciplinarnom smislu, bila u središtu pozornosti. Tako se i moglo dogoditi da se u pokretanju ovog časopisa nađu zajedno Društvo za hrvatsku ekonomsku i ekohistoriju, Sekcija za ekonomsku i socijalnu

povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb i Projekt "Triplex Confinium". U tom su se poslu zajedno s nama našli i naši prijatelji iz inozemstva, čija su imena navedena u impressumu. Još nešto. Nije slučajno da je tom projektu inicijalnu podršku dala izdavačka kuća Meridijani, koju je utemeljio prof. dr. sc. Dragutin Feletar, jedan od onih hrvatskih geografa čiji su misaoni i radni horizonti uvijek bili mnogo širi od bilo kojih ustaljenih disciplinarnih ograničenja. Nadajmo se da će u toj tako pluralističkoj, a ipak usmjerenoj suradnji 'Eko-Eko' biti na razini izazova s kojima se suočio."

Jakša Raguz

SCIENTIA PODRAVIANA: GLASILO POVIJESNOG DRUŠTVA KOPRIVNICA, POVIJESNO DRUŠTVO KOPRIVNICA, BR. 18./XVI, KOPRIVNICA 2004., 32 STR.

U studenome 2004. izašao je iz tiska 18. broj časopisa Scientia Podraviana, glasilo Povijesnog društva Koprivnica koje je i njezin nakladnik. Glavni urednik časopisa je Mirko Lukovski, a članovi uredništva su Ružica Špoljar, dr. Krešimir Švarc, Hrvoje Petrić i Mirko Lukavski. Časopis prati rad Povijesnoga društva Koprivnica te donosi radove vezane uz povijest Podravine.

Središnji dio broja Scientia Podraviane posvećen je 20-godišnjici Povijesnog društva Koprivnica koje je osnovano u travnju 1984. na inicijativu prof. dr. Dragutina Feletara, Franje Horvatića i Zorka Markovića. U radu Ružice Špoljar "Kronološki pregled aktivnosti 20 godina Povijesnog društva Koprivnica" navedeni su ciljevi društva, kao što su "spoznaja nacionalne i opće povijesti, proučavanje zavičajne povijesti, sabiranje i objavljivanje povijesne građe, popularizacija povijesnih i srodnih znanosti, suradnja s osnovnim i srednjim školama i znanstvenim ustanovama te promicanje civilnog društva" (str. 1). U nastavku rada kronološki su navedene dvadesetogodišnje aktivnosti tog društva, koje je uključivalo organiziranje predavanja, znanstvenih skupova, predstavljanje knjiga, časopisa i izložba te putovanja. Na kraju rada popisani su članovi društva od njegova osnutka, a istaknuo bih kako danas to društvo broji 146 članova. Dr. Dragutin Feletar u radu "Kako smo počeli 1984.: Bilješka uz 20. obljetnicu Povijesnog društva Koprivnica" napominje da je u Koprivnici zajedno s Jožom Dušićem osnovao podružnicu današnjeg Hrvatskoga geografskog društva, a nekoliko godina kasnije bio je jedan i od organizatora povjesničara jer "ljude je uvijek zanimala povijest i povijesni spomenici" (str. 8). Jezgru okupljanja povjesničara činili su suradnici "Podravskog zbornika". Istaknuo bih da od 1986. do danas dužnost predsjednice tog društva obavlja Ružica Špoljar, koja zajedno s prof. Feletarom pokreće i ovaj časopis. Dr. sc. Agneza Szabo u radu "U povodu 20. obljetnice Povijesnog društva Koprivnica" ističe da "već od samog osnutka Društva, njegovi su članovi stručni povjesničari, a jednako tako i brojni građani kojima povijest nije struka" (str. 9). Szabo napominje iznimnu aktivnost društva u organiziranju stručnih skupova, redovitih predavanja o povijesnim i suvremenim temama, stručnim putovanjima i drugim aktivnostima. Napomenut ću da je zbog "iznimnog rada i doprinosa na sveukupnom očuvanju svijesti i kulturno-povijesnoj baštini grada Koprivnice" (str. 10) Gradsko vijeće Koprivnice dodijelilo Plaketu Grada Koprivnice Povijesnom društvu Koprivnice, a nju je primila Ružica Špoljar kao predsjednica.

Miralem Alečković u radu "Povijest Podravine na webu: Internet! Pojam koji je postao sinonim za suvremeno doba ili..." prati aktivnosti Teama Komarica koji su polovinom 2003. zajedno s Povijesnim društvom Koprivnica otvorili web stranicu www.podravina.net. Ponajviše zahvaljujući Hrvoju Petriću, dr. sc. Željku Tomčiću i dr. sc. Tatjani Sekelj-Ivančan na tim web

stranicama nalazi se više od 1500 stranica teksta tridesetak autora. Povijesni sadržaji mogu se naći i na stranicama Udruge Prvi hrvatski redarstveni Koprivničko-križevačke županije (www.phrkkz.hr).

Hrvoje Petrić piše rad "Ludbreška podružnica Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva od 1843. do 1927.". Dvije godine nakon osnivanja Hrvatskog-slavonskog gospodarskog društva osnovana je 1843. podružnica u Ludbregu. Podružnica društva u Ludbregu organizirala je gospodarske izložbe, no usprkos prekidima u radu, uspjela je aktivno poticati gospodarski razvoj Ludbrega, npr. organiziranjem i poticanjem oplemenjivanja pasmina bikova, razvoja peradarstva i svinjogojstva, unapređenja obrade zemlje. Reorganizacija društva dogodila se 1912. kada je ludbreška podružnica utemeljena kao zadruge, a petnaestak godina kasnije ona je zbog dugova bila zatvorena. Petrić ističe da je ludbreška podružnica "usprkos svim nedaćama i teškoćama u radu, ipak tijekom svog više desetljetnog trajanja pozitivno djelovala na inovativne i modernizacijske procese u podravskoj, a napose ludbreškoj poljoprivredi, poglavito krajem XIX. stoljeća" (str. 16).

Dr. Krešimir Švarc u radu "O jednom zaboravljenom grobu" piše o životu i radu Rikarda Perkovića, profesora povijesti i zemljopisa te ravnatelja koprivničke gimnazije (1940. - 1943.). Perković se rodio 1880. u ličkom mjestu Kržipolju, a prije odlaska u Koprivnicu radio je u Sušaku. Posebno je tragična njegova smrt 1943. kada je "terorističkim" (bombaškim) napadom teško ranjen, a kasnije preminuo. Švarc ističe potrebu da Rikard Perković "ne postane žrtvom totalnog zaborava" (str. 18).

Ranko Pavleš u radu "Herbortija" i "Slanje dva srednjovjekovna posjeda analizira povijest navedenih plemićkih posjeda. Herbortija se prvi put spominje 1253. kao posjed obitelji Merge, a nekoliko godina ranije taj je posjed darovan knezu Herbortu, sinu kneza Osla. Na samome posjedu nalazila se crkva Svetog Ivana u 14. stoljeću, a dva stoljeća kasnije i crkva Svetog Nikole. Uz te crkve, na posjedu se nalazio i kaštel koji su Osmanlije porušili 1532. pri povlačenju iz Kisega. Osmanlije su potpuno uništili Herbortiju, a na opustošene zemlje naseljavaju se pravoslavni Vlasi. Autor zatim analizira susjedni posjed Slanje koji je bio i dio posjeda zagrebačkog biskupa. Posjed je mijenjao vlasnike, a zbog građanskog rata u Hrvatskoj i osmanlijskih upada doživljava propast u prvoj polovini 16. stoljeća.

Vesna Peršić Kovač u radu "Iz aktivnosti Muzeja Grada Koprivnice: Dječje igre i igračke, etnografska izložba, radionica..." piše o izložbi Dječje igre i igračke koje su zabilježene na području Koprivnice i Đurđevca od 20-ih godina 20. stoljeća do danas.

Edita Janković Hapavel u radu "Legende o Picokima kao nematerijalna kulturna baština" ističe kao dio nematerijalne kulturne baštine pučku predaju Legendu o Picokima. Autorica ističe da je današnju legendu scenski oblikovao glumac Drago Bahun, a ona uključuje između 300 i 400 sudionika!

Na kraju časopisa donosi se Program rada 9. znanstvenog skupa "Braća Radić i razvitak seljačkog pokreta u Podravini", koji je organiziralo Povijesno društvo Koprivnica 13. studenoga 2004. u Koprivnici.

Istraživači povijesti u časopisu Scientia Podraviana mogu naći kvalitetne radove o povijesti Podravine, a posebno je potrebno istaknuti iznimnu aktivnost Povijesnog društva Koprivnice u proučavanju kulturne baštine Podravine.

Danijel Vojak

**PODRAVSKI ZBORNİK 2004., BR. 30,
MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA 2004., 447 STR.**

I opet sam bila razveseljena što je krajem 2004. godine izašao novi, jubilarni broj Podravskog zbornika čiji je nakladnik Muzej grada Koprivnice, a glavni urednik Dražen Ernečić. Iz riječi urednika na početku zbornika vidi se ponos što je upravo muzej bio zadužen za izdavanje zbornika, a 30 brojeva u kontinuitetu doista pokazuju da je zbornik pratio sva važnija događanja na interdisciplinarnom planu te da je uvijek bio ne samo čuvar trajne baštine, nego je i objavljivanjem književnih uradaka pridonosio obogaćivanju identiteta Podravine.

Ovaj broj zbornika podijeljen je u 11 tematskih cjelina. Kako bi ukazivao na važnost sadašnjeg trenutka u prvom bloku koji nosi naziv "suvremene teme" objavljena su četiri rada vezana uz ekologiju. Helena Hećimović prikazala je rad Dravske Lige kao ekološke udruge koja se od 2001. do 2004. borila da dokumentira ekološku vrijednost ovog još jedinog očuvanog prirodnog našeg staništa uz Dravu. Okrugli stol 17. veljače 2001. Vojina Majstorovića okupio je desetak nevladinih udruga koje su se učlanile u Savez i time je počela planska akcija za očuvanje Drave, a prvi je put organiziran i Prvi međunarodni dan Drave. Sada se istom otkrilo koliko ljudi vole Dravu koja je oblikovala njihovo djetinjstvo, a nekima i život. Dravska Liga, čije je osnivanje inicirala književnica Božica Jelušić, ciljanim akcijama štiti Dravu, a dobro osmišljenim radom s osloncem na inozemstvo postižu se dobri uspjesi i ukazuje na velike mogućnosti koje nam može dati sačuvana živa rijeka Drava. Ana List iz županijskog zavoda za prostorno uređenje Koprivnice izvještava o stanju okoliša Koprivničko-križevačke županije od 2000. do 2004., s time da je naglasak stavljen na stanje u koprivničkoj i đurđevačkoj Podravini. Iza ovog izvještaja krije se obimni rad brojnih stručnjaka koji su ispitivali zrak, vodu, tlo, a onda je prikazano kako se postupa s otpadom. Bila sam iznenađena vidjevši koliki otpad daje onih nekoliko tvornica koje rade i kakvi se sve problemi javljaju u zbrinjavanju tog otpada s ciljem očuvanja biološke raznolikosti na našem području, što je sve ugrađeno u probleme globalno održiva razvoja. Sandra Petak Samardžić izložila je detaljni plan uređenja Lenišća koji se radi od 2001. godine, a koji nije u skladu s Detaljnim planom koji je donijelo Gradsko vijeće u srpnju 2004. godine te ukazala na probleme koje treba riješiti. Ivan Derežić i Branko Begović pišu o akciji osnivanja prvog ekološkog vrta mira u karauli Mekiš između Podravskih Sesveta i rijeke Drave gdje bi se postavile drvene skulpture u hrastovu drvu onih koji su isticali vrijednost vode i njome se bavili. Odluku je donijelo Općinsko vijeće Podravske Sesvete 24. lipnja 2003., s time da je već 21. rujna vrt otvoren i izloženi su kipovi kipara koji su se odazvali pozivu te je priređena izložba "Voda izvor mira".

Blok "Zaštita spomenika kulture" prezentira tri rada. Velimir Ivezić iz Restauratorskog centra Ludbreg donosi povijest te restauratorske radionice smještene u dvorcu Batthyani od 1994. pa do 2004. godine. Prikazane su početne teškoće u kadru i opremi, ali i opravdanost rada te radionice, koja će pomoći očuvanju baštine šireg područja koje je godinama bilo prepušteno propadanju i zanemarivanju. Venija Bobnjarić Vučković prikazala je rad radionice u tom restauratorskom centru na tekstilu, a Maja Vrtulek je opisala koji su poslovi izvršeni na kazuli iz Zbirke sakralne umjetnosti u Ludbregu.

U skupini "Povijest i kulturna povijest" Zdravko Dizdar iz Hrvatskog instituta za povijest prikazao je uzaludne pokušaje osnivanja i rada "Napretkovih" organizacija na području Koprivnice od 1902. pa do 1949. godine, ali na taj način da je opširno pisao o povijesti tog društva kojemu je bila svrha školovanje đaka katolika iz Bosne i Hercegovine, a što - kako se vidi iz više pokušaja - nije moglo uhvatiti korijena u Koprivnici zbog represivnih mjera beogradskog režima, ali nije izostalo materijalno pomaganje ovog društva. Ivica Zvonar iz

Odsjeka za povijesne znanosti HAZU iz Zagreba obradio je životopis mons. dr. Jurja Magjerca koji je rođen 1885. u Molvama i koji je umro 1957. u Rimu, a za svećenika je bio zaređen 1909. godine. Od 1911. do 1915. usavršavao je teologiju na Gregorijani u Rimu, a doktorat je položio 1919. u Innsbrucku. Od 1920. do 1929. radio je u Beogradu da bi od tada pa sve do 1957. bio rektor Zavoda svetoga Jeronima u Rimu, učinivši u vrijeme tog svog rada mnogo dobra sunarodnjacima koji su došli na školovanje u Rim, ali je vrlo ekonomično vodio i cijeli zavod. Tijekom Drugoga svjetskog rata u zavodu su se smjestili i Ivan Meštrović i Jozo Kljaković nakon što su pušteni iz ustaškog zatvora. Magjarec je održavao veze s rodnim krajem do 1945., a 1957. je tiskao u Rimu knjigu "Majka božja Molvarska". Branko Begović iz Pitomače vrlo je dobro prikazao povijest obrtništva i novčarstva u Pitomači. Begović je prvo dao presjek kroz povijest novčarstva, a onda je na isti način obradio cehove ističući da je na području đurđevačke regimente postojao mješoviti ceh i da je 1833. cehmeštar Matija Leščan dao podići kod Đurđevca kip svetog Ivana Nepomuka i da je općenito tada već bilo u Pitomači dosta obrtnika te pokušava odrediti i njihov broj. Begović na osnovi dokumentacije iskazuje da je Obrtnička bratovština postojala u Pitomači već 1856. godine te da ima od 1863. i odobrena pravila te da spada u najstarija udruženja te vrste. Na skupštini 30. lipnja 1863. zaključeno je da se izradi obrtnička škrinja za koju je specijalnu bravu izradio Ivan Herceg. Ova bratovština nastavlja živjeti kao Pitomačka zanatnička zadružnica, što je vjerojatno drugi naziv za obrtni zbor. Milivoj Dretar izložio je povijest ludbreške židovske zajednice koja nije bila samo uspješna već i brojna te koja je gotovo sva nestala u holokaustu. Među ludbreškim Židovima bilo je mnogo osoba koje su ostavile trag u povijesti i kulturi. Ludbreški Židovi su došli na ovo područje iz Gradišća i nakon 1860., odnosno 1873. njihov se broj znatno uvećao useljavanjem zbog pune ravnopravnosti s ostalim građanima. Židovska je općina postojala od 1851., ali je bila jako vezana uz koprivničku te je tek 1895. sagrađena sinagoga i židovska zajednica se uspješno razvijala do 1941. godine. Danas u Ludbregu nema nijednog Židova. Vladimir Miholek obradio je na temelju izvora i literature razvoj školstva u Đurđevcu od prvih početaka pa do 1914. kada je osnovana Viša pučka škola. Prvi učitelj susreće se u Đurđevcu već 1656. kada škola postaje trivijalna i uglavnom pod vojnom upravom, a tek poslije 1871. javlja se civilno školstvo. S porastom stanovništva i školstvo postaje razvijenije pa Miholek spominje i učitelje koji se javljaju u javnim glasovima i koji ostavljaju trag u kulturi Hrvatske, a srećom je i za ovu školu ostala spomenica. Mira Kolar-Dimitrijević opisala je - isključivo na osnovi arhivske dokumentacije - postojanje logora za srpske internirce u Žlebiću i glavno središnje taborište za internirce i evakuirane u Koprivnici od 1915. do 1917. godine. Zanimljivo je da su ti logori gotovo potpuno nestali iz sjećanja naroda, iako je kroz njih prošlo oko 6000 osoba. U nastavku ovog bloka Franjo Vrtulek obradio je životopis i rad pionira našeg i europskog zrakoplovstva inž. Rudolfa Fizira iz Ludbrega od 1891. do 2002. kada je u Ludbregu održan stručni skup. Dr. med. Milivoj Kovačić istražio je život primariusa dr. Ive Glavana (Koprivnica, 1898. - Osijek, 1977.) koji je studirao medicinu u Innsbrucku, Zagrebu i Pragu da bi od 1924. radio u Zagrebu, Osijeku i ponovno u Zagrebu kao specijalist za živčane bolesti. Objavio je 1937. "Dijagnostiku živčanih bolesti" koja je objavljena u četiri izdanja služeći do 1974. kao udžbenik. Dr. med. Krešimir Švarc dao je kratki životopis dr. Branka Švarca, (Koprivnica, 1894. - Koprivnica, 1972.) pravnika, ali i koprivničkoga gradonačelnika i zaljubljenika u svoj rodni grad, objavio je i više Švarcovih pjesmica koje su se izvodile pri fašničkim i ostalim zabavama kojima nam je na vrlo duhovit način približio zabave tadašnje građanske Koprivnice kojoj je dr. Švarc bio duša. U pjesmici "Veliki kongres neženja" iz 1931. on pjeva da se sprema porez na neženje koji je doista i bio uveden, a spominje ples crnaca koji je očito bio potaknut vekericom koja je uvijek bila izložena u izlogu urara Papa kod gradskog parka gdje je crnkinja, slična Josefini Becker, micanjem udova pokazivala vrijeme. Bila je to

velika atrakcija za djecu koja su svakodnevno prolazila kraj te radnje. Odnos patera Paškala Cvekana (Ferdinandovac, 1913. - Virovitica, 1998.), franjevca koji je napisao oko 60 knjiga obradivši povijest franjevačkih samostana i crkava, prema raznim temama objavio je dugogodišnji televizijski suradnik i izvrstan novinar Vladimir Fučijaš pripremajući 1993. scenarij za snimanje Cvekanova života. Tako nam je zabilježio i Cvekanove misli o novinarima. "Njihove napisane riječi djeluju kao udarci teškog kladiva, zabijaju se u ljudsku pamet. One su kao sjeme koje pada na njive mrtvih duša. I zasijane, one jednom niču, rastu, donose plodove. Plodove svjetla, ako je sjeme riječi bilo svjetlo istine. Plodove tame, ako je sjeme riječi bilo tama neistine" (str. 230). Izvrsno! Upravo na ovaj Fučijašev tekst nastavljaju se dva rada koji su vezani uz podravske radiopostaje. Melita Pavlek obradila je djelatnost koprivničke radiopostaje Drava, zapravo lokalne radiopostaje od 1994. do 2004. godine koja je nastala radom koprivničkih zanesenjaka i bez koncesije. Đurđevačka radiopostaja nastala je već 1964. i njezinu doista zanimljivu povijest objavio je Marinko Ivanišević. Imam osjećaj da su te prve dvosatne radioemisije svi Đurđevčani željno iščekivali i znam da moja teta, stara učiteljica Ljubica Kolar, nikada nije propuštala do smrti nijednu emisiju. Čestitke za rođendan, drage melodije bližile su je ljudima kada više nije s njima mogla osobno kontaktirati. Danas te kvalitetna postaja informira ljude cijele regije o važnim zbivanjima.

U bloku "Povijest umjetnosti" Kristijan Garaj objavio je svoju diplomsku radnju "Muzej grada Koprivnice" valorizirajući zadaće tog muzeja s prijedlogom gradnje nove zgrade. Zdravko Šabarić iz Centra za kulturu Đurđevac valorizirao je opus slikara seljaka Pere Topljaka-Petrine, koji crta od 1968. dajući nam slike iz podravskog života. Šteta što nije u Zborniku objavljeno uz ovaj rad i nekoliko Topljakovih radova jer to ovaj umjetnik očito zaslužuje, a slike govore više nego riječi i dublje ih doživljavamo.

Etnološki, odnosno etnografski blok zastupaju tri rada istaknutih hrvatskih etnologa. Josip Barlek iz Etnografskog muzeja u Zagrebu opisao je podravske uskršne pisanice koje su pohranjene u zbirci njegova muzeja. Barlek kao najbolji poznavatelj tog prastarog običaja ukrašavanja jaja u Hrvatskoj zorno nas je upoznao s tim narodnim blagom i njegovim tvorcima. Edita Janković Hapavel iz Galerije Stari grad Đurđevac upoznala nas je s narodnim tekstilnim rukotvorinama koje je Galeriji darovao Ivan Lacković Croata, a koje uglavnom potječu iz Posavine i Moslavine. Nives Rittig Beljak iz Instituta za etnologiju i folkloristiku iz Zagreba i Nada Matijaško iz koprivničkog Muzeja prehrane Podravka obradile su ulogu tradicionalnih jela u jelovniku hrvatskih tinejdžera uzimajući za osnovu anketu koju je provela dr. Jasenka Gajdoš u učeničkim domovima. Navedeni su specijaliteti kontinentalne Hrvatske te mediteranske Hrvatske i zaključeno je da, iako kuhinje učenika ne izrađuju tradicionalna jela, oni ih ipak poznaju. Kao dodatak ovom radu Nada Matijaško prikazala je svoje dojmove na 14. međunarodnoj konferenciji u Beselu i Veveyu 2002. godine uz posjet Nestléovom istraživačkom centru nedaleko od Lausanne, a posjetili su i najpoznatiji muzej prehrane Alimentarium u Veveyu koji financira Nestlé.

Iz područja arheologije Marija Šiša Wiewegh s Filozofskog fakulteta u Zagrebu prikazala je što danas znamo o antičkoj prošlosti Ludbrega, tj. o Iovia Botivo na osnovi literature, antičkih izvora, očuvanih predmeta te iskapanja koja su se počela provoditi tek 1966. godine pod vodstvom Željka Tomičića. Jača gradnja naselja počela je na prijelazu iz 1. u 2. stoljeće, dakle u vrijeme careva Trajana i Hadrijana, s time da naselje i kupalište živi do 5. stoljeća. Očito ovaj lokalitet zahtijeva daljnja iskapanja kako bismo proširili spoznaje o životu ovog mjesta u antici. Igor Kulenović iz Muzeja grada Koprivnice objavio je spoznaje o istraživanju naselja Cerine VII koje se nalazi 8 km sjeverno od Koprivnice. Iako je lokalitet dosta devastiran gradnjom velikih odvodnih kanala, pronađeni predmeti ukazuju da se keramika ovog naselja razlikuje od materijala koji je pronađen na većini nekropola virovitičke grupe te da se javljaju oblici koji datiraju u II.

fazu kulture polja sa žarama, ali da treba još izvršiti konačnu procjenu i ustanoviti jesu li nositelji virovitičke grupe posebni u odnosu na istočnu Slavoniju, odnosno Transdanubiju te mi se čini da tu još predstoji mnogo posla i mnogo razmišljanja.

Zvonimir Hitrec iz Muzeja grada Koprivnice prikazao je projekt o suradnji Muzeja s osnovnim školama grada Koprivnice na temelju anketiranja učenika i uz suradnju nastavnika i muzealaca te je mišljenje o radu Muzeja uglavnom pozitivno.

Josipa Strmečki iz Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" u Koprivnici objavila je treći nastavak s popisom 130 knjiga iz knjižnice dr. Leandera Brozovića koje su objavljene između 1921. i 1930. godine te među njima ima vrlo vrijednih djela.

Velimir Piškorec s Filozofskog fakulteta u Zagrebu načinio je vrlo zanimljivo istraživanje o đurđevčkim germanizmima koji su nastali u njemačko-hrvatsko jezičnom dodiru tijekom Vojne krajine, tj. između druge polovice 16. i 80-ih godina 19. stoljeća. Iako je popis germanizama selektivan kroz vrlo kvalitetnu sistematizaciju, Piškorec je utvrdio kakvim su načinom riječi mijenjane i prilagođivane.

Kao i uvijek, u Podravskom zborniku ima nekoliko vrlo zanimljivih tema iz prirodoslovlja i ekologije. Radoslav Kranjčev objavio je rezultat desetogodišnjeg projekta istraživanja flore kaćunovica ili orhideja na području Hrvatske, utvrdivši da je bogatstvo tog cvijeća kod nas izvanredno veliko, ali je samo 35 jače rašireno, dok ih je mnogo ugroženih ili čak nedovoljno poznatih. Kranjčev smatra da samo dugoročnim i smišljenim mjerama zaustavljanja depopulacije može doći do revitalizacije travnjačkih površina gdje kaćunovice žive, odnosno do obnavljanja populacije kaćunovica. Smatra da 20 vrsta treba zaštititi od mogućeg uništavanja branjem, iskapanjem i herbariziranjem. Krunoslav Arač je pak pratio bijele rode na području koprivničke Podravine i Prigorja od 1994. do 2004., a to je na europskoj razini ugrožena vrsta zbog čega treba pripomoći njihovu očuvanje očuvanjem prirodnih staništa. Mladen Matica iz Županijskog zavoda za prostorno uređenje Koprivnice obnovio je naša sjećanja na Đurđevačke pijeske i dopunio dosadašnje spoznaje rezultatima novih istraživanja te predlaže da se rezervat bolje zaštititi i bolje iskoristi, ali i da treba povesti brigu o devastiranim površinama koja služe kao odlagališta smeća. Matica ističe posebne vrijednosti ovog područja kakvih u Europi gotovo i nema. Članak Miroslava Samardžića iz Ekološkog društva Koprivnice opisuje akciju spašavanja vodozemaca koja se već petu godinu provodi pokraj Đelekovaca kada žabe dolaze na mriještenje i masovno stradavaju prelazeći preko ceste. Janko Križanić osvrnuo se na potrebu veće ekološke brige za očuvanje prirode s posebnim osvrtom na pročišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda Koprivnice.

Književni blok ima 11 priloga i urednik tog dijela je Dubravko Bilić. Na prvom mjestu nalazimo prekrasni hommage Božice Jelušić Zvonimiru Golobu. Enerika Bijač objavila je izvadak iz svog romana pod naslovom "Samo ljubav ostaje". Slavko Fijačko objavio je novelu "Slikar" koja je zapravo tragična slika propasti jedne obitelji. Pero Pernjak objavio je crticu "Na-i-va", a Marijan Horvat priču "Prerano je otišla". Ivan Penzar objavljuje ždalačku legendu "Coprnice". Pjesama ima nekoliko: "U vrtlogu vječne tajne" Vladimira Milaka, "Elegije za tatu" Zdravka Seleša, "Pobijanje arhaičnog" Marine Krleže. Ivan Horvat Hlebinski objavio je tri kajkavske pjesme ("Zanji ples", "Nezrečena reč Franu Galoviću" i "Žare se glajži - Ivanu Generaliću").

Kao i uvijek, i ovaj je zbornik lijepo likovno opremljen zahvaljujući Draženki Jalšić Ernečić koja je na korice stavila sliku Drave kod Komatnice Gorana Šafareka. Objavljivanjem ovog zbornika opet je otvoren jedan novi list u, kako kaže Dražen Ernečić, svojevrsnoj "podravskoj enciklopediji", što ona doista i jest, pa ovaj prikaz završavam sa željom da Zbornik izlazi još

mного godina nadajući se da će stasati novi stvaraoci i novi zaljubljenici u Podravinu pa ćemo obogatiti i naše znanje i spoznati vrijednost onoga što su nam ostavili naši preci.

Mira Kolar-Dimitrijević

**CRIS, ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA KRIŽEVCI,
VOL. 6, BR. 1, KRIŽEVCI 2004., 135 STR.**

Objavljen je šesti broj časopisa Cris Povijesnog društva Križevci. Ovaj broj Crisa posvećen je Kalniku, tj. većina članak donosi referate koji su održani na znanstveno-stručnom skupu Kalničko prigorje - kulturno-povijesna i prirodna baština 8. listopada 2004. godine u Kalniku (organizator: Povijesno društvo Križevci). Ovaj broj sadrži pet izvornih znanstvenih radova, jedno prethodno priopćenje, tri pregledna rada, dva stručna rada te nekoliko osvrti i prikaza.

Prvi izvorni znanstveni rad "Apatovačka kiselica - tražena voda Europe" napisala je Mira Kolar-Dimitrijević. Rad govori o dugoj tradiciji apatovačke kiselice. Tijekom povijesti ovo vrelo je nekoliko puta zapuštanu te opet otvarano. Na temelju arhivske dokumentacije i literature autorica pokušava prikazati taj dugački povijesni put eksploatacije ovoga vrela.

Zorislav Horvat u izvornom znanstvenom članku "Neki novi pogledi na burg Mali Kalnik" govori o Malom Kalniku smještenom na kamenom grebenu. Taj burg je vjerojatno građen početkom 14. stoljeća. Boravak kraljice Barbare Celjske, žene kralja Žigmunda, mogao je biti razlog pregradnje početkom 15. stoljeća. Tijekom 15. i 16. stoljeća u njemu su boravili rođaci bosanskoga kralja. Sljedeći gospodar bila je obitelj Orehoczy, no oni sredinom 17. stoljeća napuštaju Mali Kalnik jer su sagradili novi dvorac u Gornjoj Rijeci.

Članak Hrvoja Petrića "Trgovište Brezovica u Križevačkoj županiji" obrađuje primjer nastanka i nestanka gradskog naselja. Trgovište Brezovica nastalo je u Velikogoričkom vlastelinstvu u Križevačkoj županiji kao gradsko naselje, a postojalo je od druge polovice 14. do druge polovice 16. stoljeća kada su stanovnici pretvoreni u kmetove. Ponovno su u 17. stoljeću pokušali vratiti povlastice, ali u tome nisu uspjeli.

"Apatovec, Cerovo brdo i neki susjedni posjedi u srednjem vijeku", članak autora Ranka Pavleša, opisuje četiri srednjovjekovna posjeda u dolini potoka Glogovnice. To su imanja Apatovec, Cerovo brdo, Hrast i posjed kojem se ne spominje ime u dokumentima. Imanja su obrađena uglavnom sa stajališta povijesne topografije te su navedene njihove međe i svi toponimi koji se u vezi s njima javljaju u ispravama.

Autor Zoran Grijak u članku "Vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler i pokušaj utemeljenja grkokatoličke biskupije u Sarajevu, Neostvareni put biskupa Julija Drohobeczkoga u Sarajevo 1900." na temelju arhivske građe istražio je uzroke odbacivanja nadbiskupa Stadlera za utemeljenjem grkokatoličke biskupije u Sarajevu. Na temelju snažnog protivljenja dolasku križevačkoga grkokatoličkog biskupa Drohobeczkoga u Sarajevo 1900. autor je upozorio na snažnu povezanost te međusobni utjecaj političkih i crkvenih događaja u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini u austrougarskom razdoblju.

Članak "Građa za toponomastiku i hagiografiju kalničkoga kraja" obrađuje toponomastičke probleme. Toponimi su obrađeni u svjetlu povijesno-jezičnog razvoja kroz najranije spomene. Obrađeni su posebno toponimi Kalnik i Križevci te izbor manjih naselja i geomorfoloških formi. Većina se toponima i danas koristi iako su formirani između 11. i 13. stoljeća.

Pregledni članak autora Luke Bekića i Janje Sekule "Prilog istraživanju posjeda i utvrde Čanjevo" donosi dosadašnji pregled povijesnih i arheoloških istraživanja utvrde Čanjevo koja su

počela 2003. godine. Melita Habdija u članku "Crtice o tradicijskom životu Kalnika i potkalničkoga kraja" govori o tradicijskom životu na području Kalnika i oklice osvrćući se na arhitekturu, običaje koji su vezani uz godišnja doba, a s naglaskom na tradicijskom jelovniku. Mladi autori studenti Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Iva Končurat, Nenad Kovačić i Anamarija Kučan iznose rezultate pokusnog istraživanja identiteta Kalničkoga prigorja kakvog lokalna zajednica stvara predstavljajući se onima izvan nje, dakle prema van. Rezultate o zaštitnim radovima na Starom gradu Kalniku u 2004. godini predočila je Kristina Zloušić Idaković iz Uprave za zaštitu kulturne baštine RH. Ivan Peklić u članku "Planinarsko društvo Kalnik" obrađuje rad Planinarskog društva od njegovih osnutaka (1924.) do 1957. godine dokad seže arhivska građa.

Časopis donosi još nekoliko osvrti i prikaza. Tu je osvrt Tomislava Đurića o životu i djelu isusovca Stjepana Krizina Sakača iz Kalničke Kapele. Mira Kolar-Dimitrijević donosi prikaz knjige Ivana Peklića "Hrvatska seljačka stranka (1904. - 2004.) Djelovanje Križevčana u HSS-u". Prikazana su i dva broja časopis Podravina, a Marijana Janeš Žulj izvijestila je o križevačkom izdavaštvu tijekom 2004. godine.

Ivan Peklić

**MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "FERDO RUSAN 1810. - 1879. OD VOJNIKA DO ILIRSKOG I PUČKOG PJESNIKA TE NOSITELJA PROSVJETITELJSKOG I GOSPODARSKOG ŽIVOTA PODRAVINE",
IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, SAMOBOR 2004., 303 STR.**

Krajem prošle, 2004. godine izdavačka kuća Meridijani iz Samobora objavila je biografsko djelo prof. dr. sc. Mire Kolar-Dimitrijević o Ferdi Rusanu (1810. - 1879.), vojniku, pjesniku i nositelju gospodarskog i prosvjetiteljskog života Podravine u 19. stoljeću, što je autorica istaknula i u podnaslovu svoje knjige. Knjiga je opsežan biografski rad o životu i djelu Ferde Rusana, čiji su rad i djelovanje stručnoj javnosti dosad bili slabije poznati. U tome i leži velika vrijednost ove knjige u kojoj je autorica detaljno prikazala i opisala život i djelo toga istaknutog i svestranog ilirca, koji je svojim radom na području prosvjećivanja i gospodarskog života uvelike zadužio rodnu Podravinu, kao i domovinu Hrvatsku. Svakako treba istaknuti pjesničku i literarnu ostavštinu toga ilirskog i pučkog pjesnika, kojoj je u knjizi posvećena velika pozornost, te cijeli drugi dio knjige nosi naslov "Prilozi - Izbor iz stvaralaštva". Autorica je u knjizi dala sveobuhvatni i detaljni uvid u život i rad Ferde Rusana, stavljajući ga upravo u povijesni kontekst vremena i događaja koji su neposredno utjecali na Rusanovu literarnu, kulturnu i gospodarsku aktivnost.

Prvi dio knjige podijeljen je na više poglavlja posvećenih životu i djelu Ferde Rusana, stoga ovaj dio knjige i nosi naslov "Ferdo Rusan - Život i djelo".

Uvod knjige, kojim počinje prvi dio, svojevrsna je sažeta retrospektiva vremena u kojem je Rusan živio i djelovao, odraza političkih i društveno-gospodarskih događanja na njegov rad, kao i svega onoga što je dosad o njemu rečeno ili napisano. U njemu autorica upoznaje čitatelja s najvažnijim segmentima Rusanova života i rada dajući time čitatelju osnove za daljnje iščitavanje ove knjige.

"Rusanov dom, obitelj i školovanje" naslov je prvog poglavlja ovoga dijela knjige, koji se odnosi, kao što sam naslov kaže, na početke životnog puta Ferde Rusana. Autorica se ukratko osvrće na vrijeme u kojem je Rusan rođen, ističući pritom samo najvažnije dijelove njegove mladosti od rođenja u Pavlinskom Klostru 1810. godine u obitelji c.kr. natporučnika, djetinjstvo

u Podravskim Sesvetama i pohađanje osnovne škole u Kloštru, sve do njegova odlaska na Vojnu akademiju u Bjelovaru 1823. godine, gdje se “prvi put susreo s isključivošću njemačkog jezika u vojnim školama”.

Sljedeće poglavlje “Rusan u vojsci od 1827. do 1842. godine” posvećeno je njegovim vojnim danima. Na početku poglavlja autorica se kratko osvrće na Rusanovu vojnu karijeru nakon završetka Vojne akademije u Bjelovaru, kada 1828. postaje kadet u Varaždinsko-đurđevačkoj pukovnji, do njegova odlaska u Italiju 1830. godine. Veća je pozornost posvećena Rusanovu boravku u Italiji (Lombardiji) “gdje je trebalo održavati mir među pjesmom nacionalno probuđenim Talijanima”, tu je istaknut utjecaj talijanskih opernih pjesama i političke lirike na pjesnički rad Ferde Rusana, kao i početak njegova uključivanja u Hrvatski narodni preporod koji je upravo ulazio u početnu fazu. Zatim autorica piše o Rusanovu boravku u Podunavlju (Pečuhu i Temišvaru), gdje on prihvaća ilirstvo te se počinje formirati kao ilirac, pjesnik i skladatelj.

Iduće poglavlje nosi naslov “Rusan kao vojni umirovljenik i pjesnik od 1842. do 1848. godine” i u njemu je opisan život i rad Ferde Rusana u razdoblju kada živi kao vojni umirovljenik i aktivno se uključuje u kulturni život Hrvatske pišući za “Danicu” te sudjeluje u poslovima na izmjeri Drave. Najveći dio ovoga poglavlja odnosi se na Rusanov pjesnički rad, a autorica je opsežno obradila zasebno njegov rad u službi ilirskog pjesništva, zatim prigodne pjesme te njegove operete i spjevoigrice (“Seobnica” i “Zaruci”).

“Rusan opet kao vojnik i 'slavjanski' pjesnik 1848. godine” naziv je petoga poglavlja ove knjige, koje je posvećeno Rusanovim vojničkim danima i pjesničkom stvaralaštvu u vrijeme revolucije iz 1848. godine. Uvodni dio poglavlja opisuje događaje iz revolucionarne 1848. godine na području Habsburške Monarhije i događaje u samoj Hrvatskoj, pogotovo odnos hrvatske javnosti prema revoluciji u Mađarskoj i dolazak Josipa Jelačića za bana. Rusan se u to vrijeme aktivno uključuje u buđenje nacionalne svijesti među krajiškim stanovništvom Podravine, potičući svojim pjesmama i literarnim tekstovima stanovništvo Podravine na obranu domovine od Mađara. Njegove pjesme pjevaju Jelačićevi vojnici pod Bečom i na drugim svojim vojnim pohodima, a Rusan počinje pisati za “Slavenski jug”.

Šesto poglavlje odnosi se na Rusanov kazališni rad u Virju te nosi naslov “Rusanov kazališni rad u Virju od 1850. do 1853. godine”. Rusan se u Virje doselio kod brata Franje, kao razvojačeni časnik krajiške vojske, i tu je svojim kazališnim djelima ostavio znatnog traga u radu virovskog kazališta. Autorica piše o Rusanovoj najvažnijoj djelatnosti tijekom razdoblja neoapsolutizma, a to je pokretanje narodnog dobrovoljačkog kazališta u Virju, u kojem su predstave izvodile na narodnom jeziku te je Virje bilo jedino mjesto u Hrvatskoj gdje su se u vrijeme neoapsolutizma predstave izvodile na narodnom jeziku sve do njegova zatvaranja 1853. godine.

Sljedeće poglavlje posvećeno je Rusanovu djelovanju u vrijeme neoapsolutizma te nosi naslov “Rusan od 1853. do 1859. godine ili kako se prilagođavao neoapsolutizmu”. Poglavlje obrađuje Rusanovo literarno i pjesničko djelovanje na području prosvjetnog rada, kao i djela koja je pisao za razne crkvene i vojne svečanosti. U to vrijeme Rusan prima i detaljno proučava časopis Matice ilirske “Neven”, odakle uči tadašnji pravopis i za koji ubrzo počinje pisati. Ovo je i razdoblje njegove suradnje s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim za kojega je bilježio priče o prošlosti virovskoga kraja koje je Sakcinski zatim objavljivao u “Arhivu za povjestnicu jugoslavensku”. Posljednji dio ovoga poglavlja posvećen je Rusanovu radu na području gospodarstva. Potaknut slabljenjem svilarke proizvodnje nakon 1848. godine, a koju je smatrao važnom gospodarskom granom, Rusan počinje pisati za “Gospodarski list” koji izdaje Gospodarsko društvo za Hrvatsku i Slavoniju. U svojim člancima objavljenim u “Gospodarskom listu” Rusan piše o važnosti svilarstva i proizvodnje “ilirske svile” za gospodarstvo Hrvatske, prije svega podravskoga kraja.

“Rusan u vrijeme bana Šokčevića (1860. - 1867.) ili vrijeme nove nade” naziv je osmog poglavlja u kojem autorica piše o Rusanovu djelovanju u vrijeme banovanja Josipa Šokčevića, razdoblju od pada neoapsolutizma do Austro-ugarske nagodbe, koje je za Rusana “vrijeme velikih iščekivanja i nade”. Težište Rusanova rada je u ovome razdoblju, kada se počinju miješati interesi Vojne krajine i građanske Hrvatske, na gospodarstvu. Od Rusanove gospodarske djelatnosti izdvojena su dva najvažnija segmenta njegova gospodarskog djelovanja, njegov rad na uređenju Drave za plovidbu i veze s Prvom dalmatinsko-hrvatsko-slavonskom gospodarskom izložbom 1864. godine u Zagrebu, na kojoj je predstavljeno i nekoliko njegovih pjesama. Osim njegova gospodarskog rada, obrađeno je i Rusanovo pjesničko stvaralaštvo u tome razdoblju, kada se “opet počeo cijeniti Rusanov pjesnički rad, barem kao vrijedna baština”. Prikazan je i Rusanov rad na prikupljanju narodne (domaće) baštine i njegova briga o unapređenju školstva u Virju.

Deveto poglavlje posvećeno je Rusanovu životu i radu u Virju u vrijeme Hrvatsko-ugarske nagodbe, stoga je i poglavlje nazvano “Rusanov život i rad u Virju od Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. do 1874. godine”, koja je za njega “predstavljala veliko razočaranje.” U ovome poglavlju prikazano je vrijeme velikih društveno-gospodarskih promjena koje utječu na Rusanov rad i život, to je vrijeme ukidanja Vojne krajine i nestanka tradicionalnog krajiškog načina življenja, to je ujedino i razdoblje kada Rusan počinje gubiti sluh. Iako su se novonastale političke prilike negativno odrazile na cjelokupni život hrvatskog društva, Rusan i dalje ostaje jednako svestran i aktivan na svim područjima dotadašnjeg rada. Rad za Gospodarsku bratovštinu u Virju, prikupljanje narodnog blaga i pisanje prigodnih pjesama i dalje su dio Rusanovih aktivnosti. To je vrijeme kada se etnomuzikolog Franjo Kuhač počinje interesirati za Rusanove pjesme i melodije, koje u suradnji sa samim Rusanom i Franjom Lugarićem, koji je zapisivao Rusanove pjesme i uredio zbirku njegovih pjesama, prikuplja i 1869. predstavlja na izložbi u Osijeku. Kraj poglavlja odnosi se na Rusanov odlazak iz Virja u Bjelovar 1874. godine.

Posljednje godine Rusanova života obrađene su u desetom poglavlju “Rusan u Bjelovaru od 1874. do smrti 1879. godine”. To razdoblje njegova života obilježeno je potpunom gluhoćom i postupnim napuštanjem fizičke snage. Do svoje smrti 2. svibnja 1879. godine Rusan sređuje poslovice i mudre izreke te piše prigodne pjesme.

Posljednja tri poglavlja prvoga dijela knjige bave se Rusanovom ostavštinom i odnosom prema njoj od njegove smrti pa do danas. Poglavlje “Pokušaj sistematizacije Rusanovih pjesama i života do 1911. godine” obrađuje sve pokušaje sistematizacije Rusanovih pjesama i njegova života od Stefana (Stjepana) Šašića Kirinskog iz 1864. godine do objavljivanja knjige Franje Fanceva “Ferdo Dragić Rusan” 1911. godine. Sljedeće poglavlje “Kako se obilježavao Rusan od smrti do suvremenosti” posvećeno je obilježavanju Ferde Rusana i vrednovanju njegove ostavštine “kao važne i svestrane ličnosti u kulturi Podravine”. Posljednje, trinaesto poglavlje “Popis Rusanovih radova” iscrpan je kronološki prikaz Rusanovih radova, pjesama i članaka.

Na samome kraju prvoga dijela knjige je zaključak u kojem je autorica dala sažeto, ali iscrpno vrednovanje Ferde Rusana, njegova djela i života, nastojeći afirmirati njegovu važnost i vrijednost za kulturnu i gospodarsku povijest Podravine, posebno virovskoga kraja, zaključujući na kraju da je “sa svim svojim nedostacima, slabostima, pa i zabludama, Ferdo Rusan je jedna od najvažnijih ličnosti Podravine u 19. stoljeću”.

Drugi dio knjige posvećen je izboru iz pjesničke i literarne ostavštine Ferde Rusana i nosi naslov “Prilozi - Izbor iz stvaralaštva.” U tome dijelu knjige kronološki su predstavljene najpoznatije i najbolje Rusanove pjesme, kao i njegovi članci. Autorica u uvodnom dijelu ove cjeline ističe da je to prvi pokušaj kronološkog slaganja Rusanovih pjesama u našoj znanstvenoj literaturi te smatra “da se time pružaju nove mogućnosti rada u Rusanovu opusu jer je on kroz te pjesme i kroničar svoga vremena u Podravini”.

Svojom knjigom prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević izvukla je iz zaborava i nanovo predstavila stručnoj i široj javnosti Podravine osobu i djelo Ferde Rusana, koji je svojim radom i ljubavlju prema rodnom podravskom kraju i domovini Hrvatskoj ostavio velik i neizbrisiv trag. Upravo je zato ova knjiga dobra polazišna točka za daljnje proučavanje života i djela Ferde Rusana, kao i vremena u kome je on živio i djelovao te u kojem je ostavio veliki trag.

Daniel Patafta

GORNJI KNEGINEC : POVIJESNO-ZEMLJOPISNA MONOGRAFIJA, GORNJI KNEGINEC - SAMOBOR, 251 STR.

Hvalevrijednom nastojanju mnogih gradova, naselja, općina, županija da u uvjetima novog, transparentnijeg teritorijalnog ustroja Hrvatske pokušaju sve najvrednije iz vlastite bogate povijesti, a s tim u vezi i očekivanja od bolje budućnosti, sažeti u priručnu knjigu pridružila se 2004. godine, o vlastitom Danu općine i Općina Gornji Kneginec.

Prošlih desetljeća bili smo svjedoci ambicioznih, ali nažalost samo po dimenzijama i nakladama, monografija, spomen-knjiga, koje su uglavnom i počinjale nekim zanimljivim povijesnim uvodom na samo dvadesetak stranica, no nažalost u duhu vladajuće ideologije bile su potom zagušene jednim mamutskim blokom tekstova o NOB-u i socijalističkoj izgradnji, koji je opsegom višestruko premašivao ostale tekstove. S nešto više slobode, ali uglavnom prepušteni vlastitim snagama, male su monografije o svojim župama izdavali župnici. Uz često vrijedne povijesne i topografske preglede, ali sa skromnim sredstvima, te su župske monografije ipak bile preskromne da popune prazninu koju su ostavljale sjajne šarene prigodne monografije, koje i danas beskorisno popunjavaju privatne i javne biblioteke.

U bitno izmijenjenim okolnostima svjedoci smo prave poplave monografija različitih vrsta, znanstvenih, umjetničkih fotomonografija, prigodnica koje, i više no što se u prvi čas čini, podsjećaju na one iz starih dana. U tom se okruženju pojavila i monografija Općine Gornji Kneginec nedaleko od Varaždina. Uz blagdan crkvene zaštitnice, sv. Marije Magdalene, svečano je predstavljena monografija te malo poznate općine koja je, kao i većina drugih, formirana novim teritorijalnim ustrojem 1993. godine.

Monografija Općine Gornji Kneginec podijeljena je na poglavlja, tematske cjeline, koje sistematski obrađuju sve važne aspekte komunalnog života.

Geografski položaj i geomorfološka svojstva prostora te demografska kretanja u vremenu i prostoru obradio je Dragutin Feletar. Poglavlje je rađeno sustavno i pregledno, potkrijepljeno bogatim tablicama podataka i zornim grafikonima te je podloga za daljnja stručna istraživanja, ali i lako razumljiva informacija za laika.

Hrvoje Petrić obradio je povijesni razvoj Općine i pojedinih naselja, odnosno lokaliteta od najranijih spomena, štoviše arheoloških artefakata, nijemih svjedoka mnogih bezimernih naseljenika ovog prostora. Na tu povijesnu šetnju vođeni smo uz niz digresija, koje nenametljivo pomažu u manje poznatim područjima i pojmovima. Tako se zajedno s Petrićem na ovu šetnju opet može uputiti svatko, bez brige zbog mogućeg nedostatka predznanja. Bogata je povijest ove općine upisana u najranije listine srednjovjekovne Salvonije te je utkana u povijest susjednog, županijskog središta, Varaždina.

O starim kurijama i kletima istog prostora piše Tomislav Đurić, čime smo ujedno zaokružili susretanje sa sva tri autora knjige. Svojestvenim mu publicističkim stilom, kojim nas vješto vodi

između činjenica, predaja i legendi, da granice između istih niti ne osjetimo, postaju potpuno nevažne te će se ovaj dio svakako čitati najtečnije.

U posljednjoj grupi poglavlja obrađen je vjerski i duhovni život, razvoj obrazovanja, razvoj gospodarstva, Domovinski rat te suvremene okolnosti. Ova poglavlja opet potpisuje Dragutin Feletar te su, njemu svojstvenom metodom, pregledna i potkrepljena kvalitetnim suvremenim i arhivskim fotografijama i preglednim kartama. Okolnosti gospodarskog razvoja posljednjih pola stoljeća obrađene su objektivno, neopterećeno odmakom prema ovom ili onom razdoblju naše najnovije povijesti te se stječe dojam da je ovo poglavlje pisano s objektivne vremenske distance, a ne usred samih događanja.

Tu su još dva zanimljiva poglavlja, neizostavna u ovakvim monografijama, ali nenametljivo informativna, poglavlje o djelovanju udruga i o sportskom životu. Ova dva poglavlja ponovno potpisuje Tomislav Đurić. Udruge su nabrojane taksativno te predstavljene kojom zanimljivom sličicom, a na jednak novinarski kratak i informativan način predstavljen je i sportski život općine. Na kraju je priložen dragocjeni popis literature i vrela.

Svakom čitatelju ova knjiga pruža potpunu i kvalificiranu informaciju o prostoru općine te najrazličitijim aspektima suvremenog života i života u prošlosti. Već i sam izbor autora, koje i nije potrebno posebno predstavljati, pokazuje da namjera izdavača nije bila stvoriti još jednu prigodničarsku knjigu za police prijateljskih općina i za bezvrijedne darove na učeničkim i sportskim natjecanjima, nego stvoriti nezaobilazno polazište svakome tko se na ovaj ili onaj način bude zanimao za Gornji Kneginec, Turčin, Varaždinbreg ili bilo koje naselje, odnosno bilo koju činjenicu iz prošlosti i suvremenosti ove općine. Čestitke za jednu od nesumnjivo najboljih općinskih monografija u Hrvatskoj!

Zdenko Balog

IVAN PEKLIĆ, HRVATSKA SELJAČKA STRANKA U KRIŽEVAČKOM KRAJU (1904. - 2004.), KRIŽEVCI 2004., 174 STR.

U povodu stogodišnjice HSS-a Gradska organizacija HSS-a s općinskim organizacijama izdala je knjigu Ivana Peklića "Hrvatska seljačka stranka u križevačkom kraju 1904. - 2004.". Monografija od 174 stranice sastoji se od osam velikih poglavlja, a neka imaju potpoglavlja, što je učinjeno tamo gdje je to zahtijevala građa.

U prvom poglavlju autor je prikazao područje na kojem je djelovao križevački HSS, počevši od 1886. kada je donesena Uredba o uređenju županija pa do 1992., kada su opet zakonom o područjima županija Križevci ušli Koprivničko-križevačku županiju, ali zadržali kulturnu posebnost.

U drugom poglavlju opisano je osnivanje Hrvatske pučke seljačke stranke te promjene njezina imena i koaliranje te prvi program stranke od 22. prosinca 1904. na gospodarskom i kulturnom polju.

Treće poglavlje govori o HSS-u od osnutka do kraja Prvoga svjetskog rata. Treba istaknuti da je dok je bilo ograničeno pravo glasa imovnim cenzusom 1906. imalo pravo glasa samo 2% stanovništva, a 1911. godine 8,8%, no usprkos već poprilično provedenoj političkoj osviještenosti seljaštva, ne može se probiti u prve redove. Nastoji se kandidirati što više članova Radićeve stranke pa se 1910. među haesesovskim kandidatima u 32 izborna kotara pojavljuju i dva križevačka: Martin Crnčić za Križevce i Mirko Crlenjak za Sveti Ivan Žabno, ali nisu izabrani kao ni na zadnjim predratnim izborima 1913. godine. No, veze Stjepana Radića s Križevcima i

Križevčanima potječu iz mnogo ranijeg vremena. Tako se, primjerice, prof. Franjo Marković zauzimao 1879. da se ne podigne optužnica protiv Stjepana Radića. Kada je dolazio u Križevce, Radić je boravio kod ing. Dragutina Grdenića s kojim ga je vezalo neprijateljstvo prema Khuenovu režimu. Stjepanov brat je smrtno stradao na križevačkoj željezničkoj stanici.

Godine 1903. Stjepan Radić drži govor u Gradecu, a poznate su i veze, nekad prijateljske a češće neprijateljske, između S. Radića i Milana Heimerla.

Četvrto poglavlje govori o radu HSS-a od 1918. do 6. siječnja 1929., dakle od nastanka jugoslavenske države pa do proglašenja Karađorđeve diktature. Autor je s pravom podijelio ovo poglavlje u više dijelova, zasnivajući tu podjelu na odnosu Stjepana Radića prema Beogradu. Tu su obrađene sve križevačke skupštine, i to posebno one do 1925. kada je Radićeva stranka republikanska, a posebno one od 1925. pa do ubojstva. Radić je više puta dolazio u Križevce ili je odredio da se održi skupština u Križevcima. Tako drži govor u Križevcima 12. svibnja 1920., za koji je i Peklić ustanovio da ga ne spominju mnogi istraživači života i djela Stjepana Radića. Velika javna skupština Radićeve stranke održana je 27. veljače 1921. upravo u Hrvatskom domu koji je tom prigodom bio dupkom pun. Skupštinu je otvorio Crnčić, ali je glavni govornik bio narodni zastupnik Karlo Hausler koji je izabran u Srijemskoj županiji, a ne u Križevcima, i koji je vrlo brzo napustio Radića te se priklonio demokratima, no to je bila njegova politička smrt, ostavivši trag o sebi samo kao književniku. Uoči sljedećih izbora došao je i S. Radić u Križevce te je 26. veljače 1923. održao govor pred oko 15.000 ljudi. Martin Crnčić, kao već učvršćeni zastupnik HRSS-a na ovom području, slijedi Radića u korak i mislim da je on najjači haesesovac do Radićeve smrti.

Određena prekretnica je pučka skupština HRSS-a 24. listopada 1924. u Križevcima. Tu Radića pozdravlja bilježnik Franjo Petrović, a Radić drži vrlo oštar govor protiv politike koju vodi Beograd. Ubrzo nakon toga Radić je zatvoren, da bi izašao iz zatvora tek kad je priznao Vidovdanski ustav i Monarhiju te je tada bio jedno vrijeme ministar prosvjete, da bi uskoro ponovno prešao u opoziciju, a potom je i ubijen. Prof. Peklić je obradio sve te događaje objasnivši ih dosta dobro i dokumentirano.

Međutim, u ovom poglavlju ima i nekoliko posebnih potpoglavlja koja se odnose isključivo na Križevce. Tu je poglavlje koje govori o radu kotarske organizacije Križevci od 1921. do 1925., gdje je izvršena potpuna rekonstrukcija članova vodstva kotarske organizacije i mjesnih organizacija za sva mjesta koja su spadala pod kotarsku organizaciju na temelju popisa iz siječnja 1922., a svakako prije 1923. godine. Vidimo da je Radićeva organizacija umrežila cijelo područje koje mu je i osiguravalo dosta velike uspjehe na izborima, a što bez dobro organizirane mreže i angažiranja najboljih seljačkih vođa i ne bi bilo moguće. Iščitavamo mnoga imena ljudi koji su ostavili trag u Hrvatskom seljačkom pokretu, a prof. Peklić je na rekonstrukciji organizacije koristio i privatnu arhivu gospodina Čataja.

Vrijeme od 1925. do 1929. bilo je u Križevcima izvanredno burno. Prof. Ljubomir Maštrović postao je kao član HSS-a 25. veljače 1926. gradski načelnik Križevaca, ali je veliki župan Bogdan Stopar raspustio cijelo zastupstvo i postavio za komesara Blaževića. Razvila se ogorčena borba između demokrata i radićevaca u kojoj su kao glavne karte služile ukidanje ili održanje križevačke Gimnazije, pripajanje sela gradu itd. Potisnuti u Križevcima, Maštrović i Franjo Petrović aktivirali su se u radu Oblasne skupštine Zagrebačke oblasti te su u njezinu radu imali vrlo važnu ulogu, a pitanja vezana uz križevačko područje i Ratarnicu obuhvaćala su znatan dio aktivnosti Oblasnog odbora. Velika je šteta što nisu objavljeni zapisnici Oblasnog odbora, nego samo zapisnici Oblasne skupštine Zagrebačke oblasti te što nije isto postupljeno s drugim oblastima. To je bilo prvi put da je Stjepan Radić mogao svoje ideje i zamisli realizirati u praksi, a pri tome mu je Maštrović bio desna ruka.

Prof. Peklić je detaljno prikazao gotovo sve skupštine kotarske organizacije, a osobito onu 17. srpnja 1927. na Kalniku, na kojoj je govorio Stjepan Radić, istakavši da nije mogao ispuniti svoja obećanja da će se država urediti na principima pravednosti, čovječnosti i ravnopravnosti jer mu je stranka u Narodnoj skupštini zastupana s premalo narodnih zastupnika, a radićevski ministri su brzo maknuti s vlasti.

Iako su na izborima 1927. radićevci opet dobili većinu, ipak je, po želji Stjepana Radića, Maštrović izabran u Virovitičkoj županiji jer ga je Radić trebao u Osječkoj oblasnoj skupštini, gdje je obnašao istaknute dužnosti.

Sam Radić dolazi u Križevce 1928. i, zahvaljujući profesoru povijesti Anti Neimaroviću na detaljnom opisu, koji se angažirao na organizaciji skupštine u Hrvatskom domu, znamo sve što je Radić rekao. On je glasno i jasno izjavio da vlasti postupaju s Križevcima kao što je to bilo 1886. kada su se Križevčani morali boriti za goli život nakon ukinuća Križevačke županije. Naime, do 1928. Preparandija je već ukinuta, Gimnaziji je stalno prijetilo zatvaranje, Srednja gospodarska škola pretvorila se u tečaj tri puta godišnje, a Nižu gospodarsku školu su beogradske vlasti htjele premjestiti u Božjakovinu. Neimarović je nazvao Križevce starom kulom hrvatstva, smatrajući da će Radić učiniti sve da ovaj grad ima svijetlu budućnost. I doista. Počelo se s reorganizacijom Ratarnice, a proširila se i vijest o osnivanju oblasne Preparandije, no vrijeme nije radilo u korist HSS-a i njegova programa.

Dolazi do atentata u skupštini 20. lipnja 1928. godine, nakon čega je održana žalobna sjednica nastavnčkog vijeća Srednje gospodarske škole u Križevcima i Ratarnice, a atentat u skupštini je nazvan groznom narodnom nesrećom nedoglednih posljedica. U dupkom punoj crkvi Sv. Ane održane su 23. lipnja svečane zadušnice, 30. prosinca 1928. ubožni dom u Križevcima nazvan je po Stjepanu Radiću, a Pavle Radić i Đuro Basariček dobili su u Križevcima svoje ulice. No, iako je narod bio uznemiren, veliki župan, pukovnik Vojin Maksimović, stavio je žandarmeriju u punu pripravnost, pa tako nisu izbili očekivani nemiri, kako se predviđalo u Europi, što je omogućilo režimu da pride represiji i proglašenju diktature. Prof. Peklić je prikazao i osnivanje Hrvatske seljačke omladine u Ladincima krajem 1928. godine, o čemu dosad nikada u historiografiji nije pisano.

U petom poglavlju obrađena je povijest HSS-a od uvođenja diktature do Drugoga svjetskog rata s tim da je, kao i u prethodnom poglavlju, prvo prikazana općenita politička situacija u HSS-u na razini zemlje s ukazivanjem na rad Seljačke sloge i izbore. Možda je ponešto zanemarena Gospodarska sloga i njezin rad. Zatim je posebno poglavlje posvećeno progonima pripadnika HSS-a od 1929. do 1935. godine. Maštrović je dobio premještaj u Gornji Milanovac, ali je odbio tamo otići pa je prestao biti državni činovnik, no njegovo se kretanje pomno prati, osobito kada je postao urednik Doma nakon zatvaranja Josipa Predavca. No, i tu je imao velikih problema, ali su i vlasti imale mnogo problema s njegovim pisanjem. Premješten je iz Križevaca i Ante Neimarović, a nakon proglašenja diktature, seljački je pokret zamro sve do 8. prosinca 1933., preselivši se u domove.

Mislim da je s pravom prof. Peklić cijelo potpoglavlje posvetio Križevačkoj rezoluciji kojoj u našoj literaturi nije posvećena nikakva pažnja, iako je ona iznimno važna jer se traži ponovno okupljanje zdravih i čestitih narodnih snaga bez obzira na njihovu vjersku i prijašnju stranačku pripadnost. Predlaže državu preurediti u federaciju autonomnih jedinica. Prof. Maštrović je tu rezoluciju uspio predati kralju Aleksandru 1934. i kralj je dao suglasnost na nju, ali je ubijen prije nego što je ona postala javno poznata.

Vrijeme od petosvibanjskih izbora 1935. pa do 1941., dakle vrijeme Mačekova vodstva HSS-a, obrađeno je tako da su detaljnije prikazani događaji koji su se odvijali na križevačkom području. Proslave Mačkovih rođendana 1936. i 1937., zbor 7. rujna 1937. pod vedrim nebom na

Strossmayerovu trgu koji je otvorio liječnik dr. Rudolf Gregurek, na kojemu je govorio Andrija Papa te iskazivanje odanosti i povjerenja u politiku koju vodi dr. Maček, dominirali su tim skupom. Tu je govorio i Mihovil Pavlek Miškina i ing. August Košutić, a Seljačka zaštita privlačila je pažnju 6000 ljudi okupljenih na tom skupu. Autor donosi cijele govore onih koji su govorili na ovim skupovima, ali vrijeme Banovine Hrvatske obrađeno je nešto manjkavije nego ranije, no potraga za arhivskim izvorima je mukotrpan posao koji teško može obaviti pojedinac. Osim toga, odnosi HSS-a i države postaju tijekom Banovine Hrvatske izvanredno složeni.

Ova zamjerka se odnosi i na cijelo šesto poglavlje koje obrađuje HSS u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Obrađeno je samo lijevo krilo stranke, dakle ono koje se priključilo partizanskom pokretu, a izostala su istraživanja onih koji su mislili drukčije, određivši se za pasivnost ili za drugu stranu.

Jednako kratko obrađen je i HSS od kraja Drugoga svjetskog rata do uspostave samostalne hrvatske države. To je teško vrijeme kada stradaju mnogi članovi HSS-a od komunističkih vlasti, pa i oni koji su bili skloni suradnji s novim vlastima. Prof. Peklić navodi primjer Andrije Pape koji je bio aktivan član vodstva HSS-a, a uz to i zastupnik u Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske Federativne Jugoslavije. Kotarski komitet KPH Križevci pokrenuo je protiv njega kampanju koja se pokazala lažnom. I konačno, osmo, zaključno poglavlje, obrađuje djelovanje križevačkog HSS-a u samostalnoj državi Hrvatskoj od 1991. do 2004. godine. Tu je Peklić prikazao mimoilaženja tijekom obnove stranke 1989. te su nastale četiri seljačke stranke dok se konačno nije oformio HSS kakav je i danas. Peklić je opisao sastanke i dogovore, spomenuo osnivanje Gospodarske sloge u studenome 1992. te opisao izbornu skupštinu 27. veljače 1993. godine. Dakako, tu nedostaje vremenska distanca da bi se mogla dati ocjena rada sadašnje stranke i njezina vodstva. Ova najnovija povijest je još samo kronologija s navođenjem imena vodećih ljudi. Autor se poslužio arhivom HSS-a kako bi izradio rezultate za lokalnu samoupravu grada Križevaca od 1993. do 2001., a iz čije statistike vidimo da je na izborima 1993. dobio 38,62% glasača, 1997. godine 23,32%, 18. studenoga 2001. 29,96%, a 20. svibnja 2001. 35,84%, čime je 2001. prema postotku HSS bio najjača stranka i na lokalnim izborima.

Mira Kolar-Dimitrijević

SAMOBOR: U POVODU 762. OBLJETNICE GRADA SAMOBORA. SAMOBOR, 2004. (PRETISAK IZ 1942.): MERIDIJANI, 312 STR.

U prvoj polovini 20. stoljeća poviješću Samobora bavili su se Vjekoslav Noršić u djelu "Samobor-grad: povijesne crte o njemu i njegovim gospodarima" (izdano 1912. u Samoboru) i Milan Lang u djelu "Samobor: narodni život i običaji" (izdano 1915. u Zagrebu). Dvadesetak godina nakon Langove knjige Odbor za proslavu 700-godišnjice Samobora kao slobodnog i poveljenog trgovišta 1242. - 1942. pod predsjedanjem i uredništvom Stjepana Oreškovića izdaje 1943. knjigu "Samobor: u povodu 762. obljetnice grada Samobora". Na poticaj Gradske knjižnice Samobor i Gradskog poglavarstva Samobora te u suradnji s izdavačkom kućom Meridijani u rujnu 2004. izdan je pretisak te knjige.

Knjiga "Samobor: u povodu 762. obljetnice grada Samobora" zbornik je radova o povijesti, kulturi, školstvu, religiji i politici Samobora. Djelo sadrži 57 članaka tridesetak autora, a upotpunjeno je sa 110 slika na 312 stranica. Radovi su složeni u logičku cjelinu prateći povijesni razvoj Samobora od davanja slobodnina Samobora u 13. stoljeću do političkog i društvenog položaja u razdoblju između dva svjetska rata. Napomenuo bih da je u pretisku izostavljen tekst

Otona Fresla "Dosadani rad samoborske ustaške mladeži" jer je izdavač smatrao da "on nije važan i ne uklapa se u cjelinu knjige".

Zbog ograničenosti prostora nije mi namjera prikazati sve radove, nego samo one važnije (iako sam izbor "više važnih" od "manje važnih" nije nimalo jednostavan). Napomenut ću da su autori radova većinom Samoborci (rođenjem ili življenjem u njemu) i dio intelektualnog dijela samoborskog stanovništva, npr. župnici, učitelji, političari ili gospodarstvenici.

Župnik Vjekoslav Noršić u radu "Sloboštine Samobora od godine 1242." analizira razloge na koji je način Samobor dobio "sloboštinu" od kralja Bele IV., a kojim je samoborska općina imala "podpunu samostalnost i nezavisnost od zemaljske feudalne gospode te banske vlasti" (str. 4). Autor u radu donosi hrvatski prijevod povelje Bele IV. (u prijevodu Emila Laszowskog), a zatim opisuje općinski grb i zastavu te analizira ustroj i rad općinskih službenika, npr. suca, prisežnika, dekana, fiškuša, blagajnika itd. Noršić je autor rada "O samoborskoj župi i župnoj crkvi" u kojem analizira povijest župe od njezina osnutka prije 11. stoljeća do polovine 20. stoljeća. Autor donosi detaljni opis crkve Sv. Anastazije.

Samoborski učitelj Milan Lang autor je šest radova, a izdvojio bih rad "Samobor polovicom 18. stoljeća", u kojemu na deset stranica analizira kartu Samobora Antuna Petra Praunspergera iz 1764. te pomoću nje opisuje topografski smještaj samoborskih ulica. U radu "Četiri stoljeća samoborske škole" opisuje povijest školstva u Samoboru, počevši od prve dokumentirane škole u prvoj polovini 16. stoljeća. Lang piše da "Samobor nije mogao svojoj djeci podići liepe školske zgrade već se morao zadovoljiti skromnim prostorijama, koje su ponajčešće bile u tuđim kućama. Ali iz takvog skromnog doma širio je preko 4 stoljeća blagotvorno svjetlo prosvjete" (str. 142). Ostale Langove radove samo ću navesti: "Samoborska občinska vijećnica", "Samoborski načelnici novijeg vremena", "Samoborci u tuđini" i "Seoba nekih naših bilina".

Samoborski učitelj Bogumil Toni autor je pet radova te bih između njegovih radova izdvojio rad "Bilježke iz prošlosti Samobora" u kojem opisuje gospodarske, društvene i političke prilike Samobora od 16. do prve polovine 18. stoljeća, npr. "uvoznina na vino" ili "Kazna u tornju" ili "Zavičajnost opiduma Samobora". Ostali Tonijski radovi su: "Obrana od požara u starome Samoboru", "Josip Herović", "O Vrazovoj Ljubici" i "Prve samoborske novine".

Samoborski župnik Juraj Kocijančić napisao je četiri rada u ovome djelu. Istaknuo bih njegov rad "Odanost Samobora djedovskoj katoličkoj vjeri" na četrdesetak stranica u kojem analizira brižljivi odnos Samoboraca prema katoličkim crkvama i ustanovama. Autor opisuje kapelu Sv. Mihalja, dolazak franjevac u Samobor u 17. stoljeću, dolazak redovnica Služavke Malog Isusa u Samobor 30-ih godina 20. stoljeća (radi otpora sve jačem djelovanju komunista) ili održavanje 1939. Euharistijskog kongresa u Samoboru. U drugom dijelu teksta autor donosi biografske bilješke o svećenstvu na području Samobora. Posebno je zanimljiv Kocijančićev rad "Samoborska društva" u kojem opisuje djelovanje glazbenih društva (npr. Hrvatsko pjevačko društvo Jeka), Hrvatske čitaonice, vatrogasnih (dobrovoljnih) i sportskih te radničkog i vjerskih društva. Ostali Kocijančićevi radovi su "Rudokop u Samoborskim Rudama" i "Samoborska kajkavština".

Samoborski pravnik dr. Stjepan Orešković autor je četiri rada, a izdvojio bih njegov rad "Kako se je Samobor dojmio pjesnika Nesamoboraca" u kojem analizira način na koji su "nesamoborci" poput Stanka Vraza, Petra Preradovića, Antuna Gustava Matoša pisali o Samoboru. U sljedećim radovima Orešković se osvrće na umjetničku baštinu Samobora, npr. sakralne ili svjetovne (plemičke i građanske) umjetnine.

Ostale autore u ovome djelu samo ću nabrojati: Fran Šuklje, dr. Nikola Reizer, prof. Milivoj Reizer, Nikola Bošnjak, Stjepan Hrčić, dr. Gizela Tarzay-Papp, Predrag Grdenić, Franjo Lodeta ml., dr. Milan Bogdanovnić, Milan pl. Praunsperger, Fran Hrčić, Nikola Bačić, ing. Marin Jurčić, Pavao Cesar, Marko Bahovec, Fran Bahovec, Dragutin Bišćan, dr. Branimir Livadić, Ivica

Sudnik, Marko Vukasović, dr. Franjo Bučar, Drago Radmilović, dr. Ivo Horvat, Marko Peroš i Oton Fresl.

Knjiga "Samobor: u povodu 762. obljetnice grada Samobora" i danas je istraživačima povijesti i kulturne baštine Samobora nezaobilazan dio. To djelo karakteriziraju iznimno kvalitetni radovi, a sretna je okolnost sluh Gradske knjižnice Samobor, Gradskog poglavarstva Samobora i izdavačke kuće Meridijani na izdavanju njegova pretiska.

Danijel Vojak

ZNANSTVENI SKUP "BRAĆA RADIĆ I RAZVITAK SELJAČKOG POKRETA U PODRAVINI", POVIJESNO DRUŠTVO KOPRIVNICA, KOPRIVNICA, 13. STUDENOGA 2004.

U Koprivnici je u subotu, 13. studenoga 2004., održan znanstveni skup "Braća Radić i razvitak seljačkog pokreta u Podravini" u organizaciji Povijesnog društva Koprivnica na kojemu je sudjelovalo dvanaest uglednih hrvatskih znanstvenica i znanstvenika pretežno povjesničarske struke. Pokrovitelj skupa je bio Grad Koprivnica, a prisustvovalo mu je, uz predavače i organizatore, više od stotinu posjetitelja.

Znanstveni skup otvorili su predsjednica Povijesnog društva Koprivnica Ružica Špoljar, koprivničko-križevački župan Josip Friščić, predsjednik koprivničkog Gradskog vijeća i ujedno dekan PMF-a prof. dr. Dragutin Feletar i predsjednik organizacijskog odbora Hrvoje Petrić.

Prvi dio skupa govorio je o Podravini i počecima seljačkog pokreta braće Radić, a prva je govorila prof. dr. Mira Kolar, umirovljena sveučilišna profesorica Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Naslov njezina priopćenja bio je "Kako su Virovci i Đurđevčani podržali seljački pokret braće Radić do 1921. godine". Prof. dr. Dragutin Feletar s geografskog odsjeka PMF-a predstavio je život i političko djelovanje Mihovila Pavleka Miškine. Hrvoje Petrić imao je priopćenje "Uloga Podravine i Podravaca u počecima seljačkog pokreta braće Radić i u osnivanju HPSS-a", u kojem je pokazao ključnu ulogu Podravine u seljačkom pokretu do Prvoga svjetskog rata.

Drugi dio priopćenja iznesenih na skupu bio je o sudbinama pojedinih vodećih osoba vezanih uz seljački pokret. Marijan Špoljar predstavio je djelovanje jednog od prvih naivnih slikara Mirka Viriusa te njegovo djelovanje uklopio u kontekst seljačkog pokreta. Željko Krušelj predstavio je rad "Ivan Kraljić - od gradonačelnika Koprivnice do političke marginalizacije", a dr. Zdravko Dizdar s Hrvatskog instituta za povijest govorio je o HSS-u u Podravini 1941. i 1942. godine s težištem na HSS-ovce u logoru Danici.

Treći dio skupa prvi je put predstavio organizacijske oblike seljačkog pokreta u Podravini. Vesna Peršić Kovač analizirala je djelatnosti organizacije žene Hrvatsko srce, dr. Suzana Leček s Hrvatskog instituta za povijest predstavila je bogatu djelatnost Seljačke sloge, a mr. Ivica Šute s Filozofskog fakulteta u Zagrebu Gospodarsku slogu u Podravini.

Posljednju cjelinu skupa otvorila je dr. Agneza Szabo priopćenjem "Mladi Stjepan Radić u hrvatskoj povijesti i kulturi na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće s posebnim osvrtom na Podravinu". Nakon nje je dr. Zlatko Matijević s Hrvatskog instituta za povijest govorio o koprivničkom župniku Stjepanu Zagorc i reformnom pokretu nižega katoličkog klera u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na vezu sa seljačkim pokretom u Podravini. Posljednje priopćenje bilo je o križevačkom gradonačelniku Ljubomiru Maštroviću kojega je uspješno predstavio Ivan Peklić.

Ovaj znanstveni skup je u cijelosti uspio prezentirati niz novih spoznaja o podravskoj povijesti kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća te potaknuti nova istraživanja seljačkog pokreta braće Radić u Podravini, koja će, nadamo se, ubrzo slijediti. Priopćenja izlaganja sa znanstvenog skupa bit će objavljena u koprivničkom časopisu za multidisciplinarna istraživanja "Podravina" koji objavljuje izdavačka kuća Meridijani, koja je osigurala vrijedne darove za sve sudionike.

Hrvoje Petrić

DRUŠTVO ZA HRVATSKU EKONOMSKU POVIJEST I EKOISTORIJU

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je 1. srpnja 2005. godine osnovano Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju. To je društvo, među ostalim, nastalo na poticaj članova uredništva časopisa «Podravina». Rad osnivačke skupštine pozdravili su predsjednik Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Neven Budak, dekan Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, ujedno glavni i odgovorni urednik izdavačke kuće Meridijani Dragutin Feletar te doajenka hrvatske gospodarske povijesti Mira Kolar.

Na osnivačkoj skupštini je za predsjednika izabran urednik časopisa «Podravina» Hrvoje Petrić. Za dopredsjednike su izabrani Željko Holjevac i Mirela Slukan Altić. Za članove izvršnog odbora izabrani su još Ljiljana Dobrovšak (tajnica društva), Mladen Tomorad, Ivica Šute, Zlata Živaković Kerže i Marino Manin. Za predsjednika nadzornog odbora izabran je odgovorni urednik časopisa «Podravina» Dragutin Feletar, a za članove Mira Kolar-Dimitrijević (članica uredništva časopisa «Podravina») i Nenad Moačanin.

Od aktivnosti koje su u tijeku posebno valja istaknuti pokretanje novoga znanstvenog časopisa «Ekonomska i ekohistorija» kojemu su za urednike izabrani Mira Kolar-Dimitrijević i Hrvoje Petrić. Odlučeno je da će Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju ovaj časopis objavljivati uz financijsku pomoć i nakladništvo izdavačke kuće Meridijani, a suizdavači su Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti te međunarodni znanstveni projekt «Triplex Confinium».

Na skupštini su istaknute planirane djelatnosti: okupljanje znanstvenika, prije svega onih koji se bave gospodarskom i društvenom poviješću te poviješću okoliša (ekohistorijom); objavljivanje časopisa za gospodarsku povijest i povijest okoliša «Ekonomska i ekohistorija» te drugih povijesnih izdanja; organiziranje istraživačkog stručnog i znanstvenog rada iz područja gospodarske i društvene povijesti te povijesti okoliša (ekohistorije); poticanje i organiziranje znanstvenih istraživanja i projekata iz ekonomske povijesti i ekohistorije; priređivanje znanstvenih i stručnih skupova, predavanja, kolokvija i okruglih stolova; organiziranje izložbi, priredbi, sastanaka, seminara i tribina o povijesnim temama s težištem na ekonomskoj povijesti i ekohistoriji; organiziranje predavanja znanstvenika u svrhu popularizacije ekonomije, povijesnih znanosti, ekologije i geografije te, naravno, kontinuirana suradnja s časopisom za multidisciplinarna istraživanja «Podravina».

Hrvoje Petrić